

**2024-2025-O'QUV YILIDA
UMUMTA'LIM MAKTABLARINING
9-SINF
O'QUVCHILARI UCHUN
O'ZBEKISTON TARIXI
FANIDAN YAKUNIY ATTESTATSIYASINI
JAVOBLARI**

1-savollar

1. Qadimgi saklarni guruhlarga ajrating;

Har bir guruh yashagan hududlarini yozing; (Bilish – 18 ball)

Javob:

Qadimgi saklar quyidagi guruhlarga ajratiladi:

1. **Tigraxauda (To'g'roqalpoq saklari)** – Ular **Sirdaryo va Amudaryoning quyi oqimi**, hozirgi **Qoraqalpog'iston va Xorazm hududlarida** yashaganlar.
2. **Haumavarka (Haoma ichuvchilar)** – Ular **Zarafshon va Qashqadaryo** daryolari atrofida, **O'zbekiston janubida** istiqomat qilishgan.
3. **Paradarayya (Daryo orti saklari)** – Ular **Kaspiy dengizining sharqiy sohillari**, hozirgi **Eron va Turkmaniston** hududlarini egallaganlar.
4. **Apasiaklar (suv bo'yidagi saklar)** – Ular **Amudaryo deltasi**, hozirgi **Qoraqalpog'iston va Xorazm** atrofida yashagan.

2. Salavkiylar davlatiga asos solgan shaxs;

Davlatning paydo bo'lish sababi;

Ushbu davlatning boshqaruv tizimi haqida yozing. (Bilish – 18 ball)

Javob:

- **Davlatga asos solgan shaxs:** Salavkiy I Nikator
- **Paydo bo'lish sababi:** Iskandar vafotidan so'ng uning imperiyasi parchalanib, sobiq sarkardalari tomonidan mustaqil davlatlar tuzilgan. Salavkiy esa Eron, Mesopotamiya va Suriya hududlarida o'z davlatini tuzgan.
- **Boshqaruv tizimi:** Salavkiylar davlati monarxiya bo'lib, hokimiyat markazlashgan edi. Mamlakat satrapliklarga bo'lingan va ularni podshoh tayinlagan amaldorlar boshqargan.

3. Qadimgi Xorazmdagi Qal'aliqir, Qo'yqirilganqal'a, Tuproqqal'a shaharlaridan topilgan arxeologik va yozma manbalarga izoh bering. (Bilish – 18 ball)

Javob:

- **Qal'aliqir:** Bu qal'a Xorazm vohasining qadimgi shaharlaridan biri bo'lib, devorlari va minoralari yaxshi saqlangan.
- **Qo'yqirilganqal'a:** Bu yodgorlikdan topilgan keramika buyumlari, sopol idishlar va metall qurollar Xorazmda hunarmandchilik va savdo-sotiq rivojlanganini ko'rsatadi.
- **Tuproqqal'a:** Bu shahar ma'muriy markaz bo'lib, unda saroy, ibodatxona, qo'rg'on va boshqa binolar topilgan. Bu yerda yozma manbalar, jumladan, devorlarga yozilgan zardushtiy matnlar aniqlangan.

4. Yunon-Baqtriya hukmdorlarini sanab bering.

Har bir hukmdorning davlat tarixidagi ahamiyatini yozing. (Bilish – 18 ball)

Javob:

1. **Diodot I** – Yunon-Baqtriya davlatiga asos solgan; Salavkiylardan mustaqil bo'ldi.
2. **Diodot II** – Davlatni mustahkamlab, Markaziy Osiyoga yurishlar qilgan.
3. **Evtidem I** – Markaziy Osiyoda mustahkam yurishlar olib borib, madaniyat rivojiga hissa qo'shgan.

4. **Demetriy I** – Hindistonga yurish qilgan va Hind-Yunon davlatiga asos solgan.
5. **Menandr I** – Buddizmni qabul qilgan; Hind-Yunon madaniy aloqalarini rivojlantirgan.

5. **Makedoniyalik Aleksandr O'rta Osiyoda bunyod etgan shaharlar nomini yozing.**
Shulardan bittasini barpo etish sababini yozing. (Bilish – 18 ball)

Javob:

- **Bunyod etgan shaharlar:** Aleksandriya Eskhata (hozirgi Xo'jand), Marakanda (Samarqand), Zariaspa (Baqtro), Bactra (Balx) va boshqalar.
- **Misol:** Aleksandriya Eskhata – bu shahar harbiy-strategik ahamiyatga ega bo'lib, Sug'diyona chegarasini mustahkamlash maqsadida qurilgan.

6. **Mil .avv. VII – VI asrlarda O'rta Osiyo hududida yashagan xalqlardan 3 tasini sanab bering;**

Ushbu xalqlarning istiqomat qilgan hududlarini yozing. (Bilish – 18 ball)

Javob:

1. **Saklar** – Amudaryo va Sirdaryo oralig'ida yashagan.
2. **Massagetlar** – Xorazm va Qoraqalpog'iston atrofida yashagan.
3. **Baqtriyaliklar** – Amudaryoning yuqori oqimi, hozirgi Tojikiston va Afg'oniston hududida yashagan.

7. **Davan davlati mavjud bo'lgan davrni yozing;**

Poytaxti va yirik shaharlarini sanab o'ting;

Xitoy bilan olib borgan urush sababini bitta so'z bilan ifodalang. (Bilish – 18 ball)

Javob:

- **Mavjudlik davri:** Mil.avv. III–mil. II asrlar.
- **Poytaxti:** Ershi (hozirgi Farg'ona vodiysida)
- **Yirik shaharlari:** Yujan, Gava, Shaxriyab
- **Urush sababi (bitta so'z bilan):** Otlar (Farg'ona otlarini qo'lga kiritish istagi)

8. **Qang' davlatiga asos solgan xalqlar nomini yozing;**

Qang' davlatining poytaxti va asosiy shaharlari joylashgan hududni sanab o'ting;

Ko'chmanchilar bilan urushlar kelib chiqishining asosiy sababini ifodalang. (Bilish – 18 ball)

Javob:

- **Asos solganlar:** Sak-massaget qabilalari, mahalliy aholi bilan qo'shilgan holda.
- **Poytaxti:** Bin-kat (hozirgi Toshkent atrofi), boshqa shaharlar – Xo'jand, Shash.
- **Urush sababi:** Chorvachilik yerlariga egalik (ko'chmanchilarning yaylovlarga bo'lgan ehtiyoji)

9. **Kushonlar davrida foydalanilgan yozuv turlaridan 3 tasini sanab o'ting.**

Har bir yozuv qayerda paydo bo'lgani yoki topilgan hududini yozing. (Bilish – 18 ball)

Javob:

1. **Xaroshthi yozuvi** – Hindiston shimoli-g'arbida paydo bo'lgan.

2. **Brahmi yozuvi** – Kushonlarning janubiy hududlarida, Hindiston hududida tarqalgan.
3. **Baqtriy yozuvi (yunon alifbosida)** – Amudaryoning shimoliy qismida, Baqtriya hududida qoʻllanilgan.

10. Makedoniyalik Aleksandrning sharqqa yurishi nechanchi yilda boshlangani va necha yil davom etganini yozing.

Aleksandrning bosib olingan hududlarda yunonlarni joylashtirishdan koʻzlangan maqsadini aniqlang.

Aleksandr harbiy yurishlarining yoʻnalishi Oʻrta Osiyoga qaratilish sababini ifodalang. (Bilish – 18 ball)

Javob:

- **Boshlanish yili:** Mil.avv. 334-yil
- **Davomiyligi:** Taxminan 10 yil
- **Yunonlarni joylashtirish maqsadi:** Mahalliy aholiga yunon madaniyatini singdirish, imperiyani yunonlashtirish.
- **Oʻrta Osiyoga yoʻnalish sababi:** Doro III dan qochib ketgan Xorazmshoh va Sugʻd hokimlarini jazolash, strategik nuqtalarni egallash.

2-savollar

1. U o'zining falakiyotga oid asarlarida Yerning Quyosh atrofida aylanishi haqidagi fikrni birinchi bo'lib ilgari surdi. Shu paytgacha noma'lum bo'lgan Amerika qit'asi mavjudligini taxmin qilib, o'z asarlarida bu haqda bir necha bor yozgan. G'arbiy yarim sharda katta quruqlik borligi to'g'risidagi fikri XV–XVI asrlarda o'z tasdig'ini topgan, alloma nomini va uning asaridan birini yozing.

Javob:

- **Alloma nomi:** Abu Rayhon Beruniy
- **Asari:** “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar” (arabcha: "Osor ul-boqiya") Beruniy Amerika qit'asining mavjudligi haqida fikr yuritgan va Yerning Quyosh atrofida harakatlanishini ilmiy asosda bayon qilgan.

2. Olim Nil daryosi orollaridan biri — Roud «burni»ga qurgan «Miqyosi Nil» uskunasi Misrda yangicha soliq miqdoriga asos soldi. Atoqli astronom Yan Geveliy 1647-yili nashr qilingan «Selenografiya» kitobida oydagi kraterlardan birini shu alloma nomi bilan atagan vatandoshimizning nomini va uning asarlaridan birini yozing. (Bilish -18 ball)

Javob:

- **Alloma nomi:** Ahmad al-Farg'oniy
- **Asari:** “Astronomiya asoslari” (arabcha: “Kitob fi Harakat as-Samoviyya”) Farg'oniy Nil daryosi suvi miqdori asosida soliq miqdorini belgilovchi uskuna yaratgan. Yan Geveliy Oydagi kraterlardan biriga “Alfraganus” deb nom bergan.

3. Xalifa Ma'mun uchun jahon xaritasini yaratishga yordam berdi va Yer atrofini topish uchun loyihada ishtirok etdi. Suriyadagi Sinjor tekisligida yer meridiani darajasini o'lchadi. 1 dan 9 gacha sanoq tizimini tuzgan va 0 g'oyasini fanga kiritgan ulug' alloma nomini va asarlaridan birining nomini yozing. (Bilish – 18 ball)

Javob:

- **Alloma nomi:** Muhammad al-Xorazmiy
- **Asari:** “Al-jabr val muqobala” Xorazmiy 0 soni va o'nlik sanoq tizimini fanga kiritgan. Sinjor tekisligida meridianni o'lchashda qatnashgan.

4. Ushbu hudud arablar tomonidan Turon (Xuroson) shaharlari orasida birinchi bo'lib egallangan edi. Turklarning Balxni tashlab chiqishi, istilochilarning Movarounnahrda yurish imkoniyatini oshirishiga sabab bo'lgan, hozirgi Turkmanistonda joylashgan shahar nomini va ushbu shaharda joylashgan maqbarani yozing. (Bilish - 18 ball)

Javob:

- **Shahar nomi:** Merv
 - **Maqbara:** Solih Mahdiy maqbarasi
- Merv arablar tomonidan Turonda birinchi egallangan shahar bo'lib, bu orqali ular Movarounnahrda yurishni boshlagan.

5. O'rta asrlarda mavjud bo'lgan yozuv turi biri ikkinchisiga tutashib ketadigan 38 – 40 ta harfdan iborat edi. Tosh va yog'ochlarga o'yib yozishga nihoyatda qulay bo'lgan yozuv nomini hamda ushbu yozuvlar topilgan hududlardan 3 tasini yozing. (Bilish -18 ball)

Javob:

- **Yozuv nomi:** Runik yozuv
 - **Topilgan hududlar:** Yettisuv, Talas vodiysi, Oltinsoy vodiysi
- Runik yozuv yog'och va toshga o'yib yozishga qulay bo'lib, qadimgi turkiy xalqlar orasida keng tarqalgan.

6. Bu shahar qadimgi davrda asos solingan va arab manbalarida "Madina at-tujjor" deb ta'riflangan. O'rta asrlar davriga kelib kengayib, uch qismli yirik markazga aylangan shahar nomini hamda arablardan VII asrda kim tomonidan bosib olganligini yozing. (Bilish -18 ball)

Javob:

- **Shahar nomi:** Poykand
 - **Bosib olgan shaxs:** Qutayba ibn Muslim (VII asr)
- Termiz qadimiy shahar bo'lib, arab manbalarida "savdogarlar shahri" deb ta'riflangan.

7. Ular tarbiyalanuvchilarga zardushtiylikning o'git-pandlari, ma'rifati hamda tarbiyasi hayotning eng muhim tayanchi ekanligini uqtirishgan. Ta'lim maskanlarida bolalarga, asosan, o'qish, yozish va jang san'atidan saboq berilgan. Shuningdek, ularga faqat rost so'zlashlari zarurligini uqtirgan zardushtiylik dini ruhoniylari qanday nomlanishi hamda ular qaysi ishda mas'ul ekanligini yozing. (Bilish -18 ball)

Javob:

- **Ruhoniylar nomi:** Mobadlar
- **Vazifasi:** Zardushtiylikni targ'ib qilish, bolalarga ma'rifat berish, jang san'atini o'rgatish, rost so'zlashga o'rgatish.

8. Ilk o'rta asrlarda tartib-intizomni saqlashga yordam beradigan maxsus askariy guruh bo'lgan. Dehqon mulkini qo'riqlovchi harbiy posbon qanday nom bilan atalishini hamda ularning dehqonlar oldidagi vazifasini yozing. (Bilish -18 ball)

Javob:

- **Nom:** Chokar
- **Vazifasi:** Dehqon mulkini qo'riqlash, tartibni saqlash, ko'chmanchi bosqinlardan himoya qilish.

9. Ushbu hudud dastlab «Avesto»da tilga olingan bo'lib, qadimdan "Turon" deb atalib kelingan. Arablar davridan «Movarounnahr» va «Xuroson» deb nomlangan yurtimiz va unga tutash hududlar g'arb olimlari va sayyohlari tomonidan qanday nomlangani hamda ushbu atama nechanchi asrlardan boshlab qo'llanilganligini yozing. (Bilish -18 ball)

Javob:

- **Avesta dagi nom:** Turon
- **Arablar davrida:** Movarounnahr, Xuroson

- **G'arbiy nomi:** Transoksiana
- **Qo'llanilgan davr:** VIII–IX asrlardan boshlab

10. Ushbu lavozim egasi g'aznaviylar davlatida nafaqat hojiblar orasida, balki butun mamlakat hayotida katta mavqega ega bo'lgan. Rasmiy marosimlar, turli tadbirlarda hukmdorga eng yaqin joyda turgan. Qo'shinning eng salmoqli va mas'uliyatli qismiga boshchilik qilish vazifasi yuklatilgan lavozim turini va ushbu lavozimni egallagan shaxs nomini yozing.

(Bilish -18 ball)

Javob:

- **Lavozim nomi:** Amir ul-umaro (bosh hojib)
 - **Lavozim egasi:** Ahmad ibn Hasan Maymandiy
- U davlat boshqaruvida hukmdordan keyingi eng yuqori lavozimda bo'lgan, harbiy ishlarni boshqargan.

3-savollar

1. Jaloliddin Manguberdi bilan bog‘liq tarixiy ma’lumotlarni o‘zaro moslashtiring. (Qo‘llash – 21 ball)

1. Sind janggi	a) Xorazm qo‘shini dushmanning siquviga dosh berolmadi, uni Jaloliddinning xos lashkarlari dushmanga bergan qaqshatqich zarba qutqarib qoldi.
2. Parvon janggi	b) jangdagi g‘alabadan keyin qo‘lga kiritilgan o‘ljalarni taqsimlashda lashkarboshilari o‘rtasida o‘zaro kelishmovchilik boshlandi.
3. Valiyon janggi	c) Jaloliddinning dushman ustidan qozongan dastlabki yirik g‘alabasi bo‘ldi.
	d) XIII asrning eng mashhur janggi hisoblanadi.

1	2	3
A	B	C
Ball:		

2. Amir Temur olib borgan janglar bilan bog‘liq tarixiy ma’lumotlarni o‘zaro moslashtiring. (Qo‘llash – 21 ball)

1. Hindistondagi jang	a) Amir Temur ushbu yurishda nevarasi Muhammad Sultonga dushmanning strategik ahamiyatga ega tepaligini zabt etish vazifasini yukladi
2. Anqara janggi	b) Amir Temur harbiy mahorati sabab dushman Bulg‘or tomonga qochdi
3. Terek daryosi bo‘yidagi jang	c) Ulug‘tog‘da ushbu yurish haqida xotira qoldirishga qaror qildi
	d) Amir Temur bu yurishi paytida “Agar Samarqandga salomat qaytib borsam, bir jome masjidi qurdiraman” deb niyat qilib qo‘ygan edi

1	2	3
D	A	B
Ball:		

3. Amir Temur olib borgan yurishlarining natijasini o'zaro moslashtiring. (Qo'llash – 21 ball)

1. Eron janggi	a) dushmanning Sirdaryo bo'ylari, Farg'ona vodiysiga solayotgan xavf-xatarlariga chek qo'yildi
2. Mo'g'uliston janggi	b) istilo qilingan hududda turli xil ayirmachi harakatlarga, nizo va parokandalikka chek qo'yildi.
3. Hindiston janggi	c) so'fiylar sulolasiga barham berib, qamal vaqtida vayron bo'lgan hududlarni tiklash va obodonlashtirish topshirig'ini berdi.
	d) besh yillik yurish natijasida muzaffariylar sulolasiga barham berildi

1	2	3
D	A	C
Ball:		

4. Amir Temur olib borgan yurishlarining sababini o'zaro moslashtiring. (Qo'llash – 21 ball)

1. Oltin O'rdaga yurishi	a) Amir Temurdan doimiy boj to'lab turishni talab qilishi
2. Xorazmga yurishi	b) dushmanning Amir Temur davlatiga qarashli Ozarbayjonga yurish qilishi
3. Xitoyga yurishi	c) Amir Temur ushbu davlatni Chig'atoy ulusining ajralmas qismi deb hisoblagani
	d) Amir Temurning nizoli masalalarni hal etish borasida maktub almashinuvi natijasiz tugaganligi

1	2	3
A	C	D
Ball:		

5. Xorazmshoh Alouddin Muhammad olib borgan yurishlar natijasini o'zaro moslashtiring. (Qo'llash – 21 ball)

1. 1216-yil G'azna, G'ur, Bomiyonni egalladi	a) hozirgi Qozog'istonning Akto'be viloyati Xorazmshohlar davlati tarkibiga kiritildi
2. Bag'dod xalifaligi bilan kurashdi	b) Xorazmshoh davlati bevosita Hindiston bilan chegaradosh bo'lib qoldi.

3. Qoraxoniylarga qarshi kurash olib bordi	c) Bag‘dodning mo‘g‘ullar bilan yaqinlashuvi yuz berdi
	d) Movarounnahrda Qoraxoniylar boshqaruviga chek qo‘ydi

1	2	3
B	C	D
Ball:		

6. Chingizxonning Movarounnahr shaharlarini zabt etishi bilan bog‘liq ma‘lumotlarni o‘zaro moslashtiring. (Qo‘llash – 21 ball)

1. Urganch	a) Xorazmshoh tomonidan 40 ming g‘ur jangchisi Tog‘ayxon boshchiligida shahar mudofaasi uchun mas‘ul qilib qoldirildi
2. Buxoro	b) Shahar mudofaasi uchun Sulton Muhammad “Lashkari berun” deb atalgan 50 ming askar yuborgan
3. Samarqand	c) shahar mudofaasi Turkon Xotunning qarindoshlaridan biri bo‘lgan Xumortegin qo‘lida qoldi
	d) shahar himoyachilarining bir qismi Xurosonga chekinishga qaror qildi.

1	2	3
C	A	B
Ball:		

7. Xorazmshohlarning Chingizxon bilan olib borgan elchilik munosabatlari haqidagi ma‘lumotlarni o‘zaro moslashtiring. (Qo‘llash – 21 ball)

1. Mahmud Yalavoch	a) Xitoyda bo‘lib turgan Chingizxon tomonidan elchi yaxshi kutib olindi.
2. Sayyid Bahouddin Roziy	b) Chingizxon tomonidan ushbu elchi boshchiligida 100 ta mo‘g‘ul va 450 ta musulmon savdogaridan iborat katta karvonni hozirlab, Turon tomon jo‘natdi.
3. Amiriddin Haraviy	c) Xorazmshohlar davlatining kuchli va kuchsiz jihatlari haqidagi to‘liq ma‘lumotni Chingizxonga yetkazdi.

	d) dastlab Xorazmshoh tomonidan elchiga iltifod ko'rsatilib, keyinchalik qatl etildi.
--	---

1	2	3
A	V	C
Ball:		

8. Temuriyzoda hukmdorlarning toju-taxt uchun kurashlari natijasini o'zaro moslashtiring. (Qo'llash – 21 ball)

1. 1449-yil fevralda Abulqosim Bobur Hirotni egalladi.	a) Ulug'bek Hirot va Xurosonga bo'lgan da'vosidan voz kechdi.
2. 1405-yilning 18-mart kuni Xalil Sulton Mirzo Samarqandni egalladi.	b) butun Temur saltanati o'zaro toj-u taxt kurashlari domiga tortildi.
3. 1447-yilning bahorida Alouddavla Abdullatifni tor- mor keltirdi.	c) temuriylarning Xurosondagi hukmdori bo'ldi.
	d) o'zini Movarounnahrning hukmdori deb e'lon qildi.

1	2	3
C	D	A
Ball:		

9. Amir Temur va Temuriylar davrida bunyod etilgan inshootlar bilan bog'liq ma'lumotlar asosida o'zaro moslashtiring. (Qo'llash – 21 ball)

1. Go'ri Amir maqbarasi	a) bino gumbaz-u peshtoqlarining sirti koshin va sirli parchinlar bilan qoplangan.
2. Oqsaroy majmuasi	b) inshootning kirish qismida sher va quyosh, Temur davlatining ramzi bo'lmish uchta halqa shakli tasvirlangan.
3. Ulug'bek rasadxonasi	c) Samarqandning Registon majmuasidagi nufuzi jihatidan Movarounnahrning eng mahobatli maskan bo'lgan.
	d) inshoot qurilishidan Temur uncha qoniqmay, uning gumbazini qayta qurishni buyurgan.

1	2	3
D	B	A
Ball:		

10. Temuriylar davrida ijod qilgan olimlar bilan bog‘liq ma’lumotlarni moslashtiring. (Qo‘llash – 21 ball)

1. Hakim al-Kirmoniy	a) har bir daraja uchun o‘ta aniqlikdagi va har bir daqiqa uchun farqlarni o‘z ichiga olgan to‘rtta eng kichik raqamlar uchun sinuslar jadvalini ishlab chiqdi
2. Tojiddin Hakim	b) “Dori tayyorlash san’ati” nomli kitobida muallif oddiy va murakkab dorilar retseptini tuzish, ularni tayyorlash va ishlatish usullarini bayon etgan
3. Jamshid Koshiy	c) ancha murakkab operatsiyalarni ham qilgan bo‘lib, ko‘z kataraktasini jarrohlik yo‘li bilan muvaffaqiyatli davolagan.
	d) Ulug‘bek rasadxonasida stronomik fizikani tabiiy falsafadan mustaqil ravishda o‘rgandi.

1	2	3
C	B	A
Ball:		

4-savollar

1. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

Abulxayrxon 1) katta o'g'li Jo'jixonning beshinchi o'g'li Shaybonning avlodi bo'lib, shayboniylar sulolasining atalishi ham shu jihat bilan bog'liqdir. Abulxayrxonning katta buvasi 2) esa shayboniylar avlodiga mansub bo'lgan. 1428-yilda Sibir g'arbidagi 3) shahrini bosib oladi va uni davlat poytaxtiga aylantiradi.

1	Chingizxonning
2	Po'lat Sulton
3	Tura
Ball	

2. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

1494-yilda 1) hokimi 2) 39 yoshida vafot etadi. 3) yoshli o'g'li Bobur valiahd sifatida taxtga o'tqaziladi. Shu davrdan boshlab Bobur uchun bolalikning sho'xliklari, erkaliklari ortda qoladi. Davlatni boshqarish, uni turli ichki va tashqi dushmanlardan himoya qilish endi Boburning zimmasiga tushadi.

1	Farg'ona
2	Umarshayx Mirzo
3	12
Ball	

3. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

Shayboniylar davrida 1) "navvob", "qolg'a", "kichik xon" deb atalgan. Masalan, Ko'chkunchixon oliy hukmdor bo'lgach, yosh jihatdan xondan keyin ikkinchi o'rinda turgan uning ukasi 2) "qolg'a" sifatida belgilangan. Uning vafoti munosabati bilan, xondan keyingi yoshi ulug' shahzodalardan biri – 3) valiahd etib belgilanadi.

1	Taxt vorisi
2	Suyunchxo'ja
3	Jonibek sulton
Ball	

4. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

Qo'ng'irotlar davrida Xorazm o'lkasida ta'lim tizimi Turonning boshqa hududlarida bo'lgani singari quyi bosqich – maktablar va yuqori bosqich – 1) negizida faoliyat yuritgan. Maktablar yirik shaharlarning deyarli har bir mahallasida mavjud bo'lib, bolalar 2)yoshdan ta'lim olishni boshlar va 15–16 yoshgacha davom ettirar edi. Maktablar

odatda mahalla masjidlari qaramog'ida bo'lgan. Maktablarda 3) uchun maxsus sinflar ham ajratilgan.

1	madrasa
2	6
3	qiz bolalar
Ball	

5. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

Buxoro amirligida 1) bosh vazir mang'itlar davrida oliy hukmdordan keyingi ikkinchi shaxs bo'lib, mamlakat boshqaruvi, 2) , soliq, xazina, poytaxtdagi ahvol bilan bog'liq eng muhim masalalarni nazorat qilgan. Xususan, u poytaxt shahar va uning ham sanalgan.

1	Qushbegi
2	moliya
3	viloyati hokimi
Ball	

6. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

1) Eron bosqiniga qarshi kurashni uyushtira olmadi va taslim bo'ldi. Nodirshoh Buxoro xonligining taslim bo'lish shartlarini xonlikning 2)..... Muhammad Hakimbiy orqali Buxoro xoniga ma'lum qildi. Taslim bo'lish haqidagi shartnomani imzolash uchun u Zarafshon daryosi bo'yidagi 3) ga – Eron shohining huzuriga borishga majbur bo'ldi.

1	Abulfayzxon
2	Bosh vaziri
3	Chorbakr qo'rig'i
Ball	

7. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

Shayboniylar 1)..... mobaynida Markaziy Osiyoda hukmronlik qilib, tarixda salmoqli iz qoldirdi. Shayboniylar dastlab 2) davridagi me'morchilik an'analari davom ettiradilar. 3) shahrida katta qurilish va bunyodkorlik ishlarini amalga oshiradilar. Shaharni ta'mirlash ishlari kengaytiriladi, uning mudofaa devorlari yanada mustahkamlanadi.

1	100 yil
2	temuriylar
3	Buxoro
Ball	

8. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

1) 1505-yilda Urganchni egallagach, Xorazmda temuriylar ham sulolasi boshqaruviga chek qo'yadi. 1510-yilda esa Xorazmni 2) bosib oladi. Ammo 1511-yilda Xorazmda

ularga qarshi xalq harakati boshlanadi. Bu harakatga Vazir shahrining (Ustyurtda, Ko'hna Urganchdan 60 km uzoqlikda joylashgan) **3)** qozisi boshchilik qiladi.

1	Muhammad Shayboniyxon
2	safaviylar
3	Umar Shayx
Ball	

9. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

Qoraqalpqlarning har qanday sharoitga mos keladigan va eng yaxshi ko'rgan uyi **1)** bo'lib, mahalliy aholi uni “qora uy” deb atagan. Bundan tashqari, **2)** nomi bilan ma'lum bo'lgan loysuvoq uylari ham bo'lgan. Ayrim hollarda yerto'lalarda ham yashashgan. Yirik boylarning katta hovlilari bo'lib, bunday hovlilar **3)** qurilgan va atrofi devor bilan o'ralgan.

1	o'tov
2	“qoqra”
3	paxsadan
Ball	

10. Nuqtalar o'rnini to'ldiring. (Qo'llash – 21 ball)

Amir **1)** davriga kelib aholisi kamayib, qishloq darajasiga tushib qolgan **2)** qayta quriladi. Amir shaharni qayta qurish tarhini o'zi chizgan. U shaharda **3)** mavze qurdirib, davlatning sharqiy viloyatlaridan bu yerga ko'plab oilalarni ko'chirib keltiradi. Natijada shahar gavjumlashib, iqtisodiy va madaniy ahvol ancha yaxshilanadi. Hozirda shahar ko'chalaridan biri uning nomi bilan ataladi.

1	Shohmurod
2	Samarqand
3	24 ta
Ball	

5-savollar

1. Temuriyzodalar Shayboniylarga qarshi kurashda o'zaro kelisha olmaganliklari sababini asoslang;
xarita yordamida izohlang;
o'z fikringizni yil va sanalar bilan to'ldiring;
vaziyatga tanqidiy va tahliliy baho bering.

(Mulohaza – 22 ball)

Javob:

Temuriylar orasida o'zaro ichki nizolar, taxtga da'vogar shahzodalar ko'pligi, hokimiyat uchun kurashlar Boburga yordam bermadi. Boburning ukalari va amakilari hatto unga qarshi fitna uyushtirishgan. Beklar mustaqillik da'vosi bilan bo'ysunmay qo'ygan. Natijada, harbiy kuchlar bo'linib ketgan, Bobur kuchli qarshilik ko'rsatolmagan va Shayboniylar bundan foydalangan.

2. Siyosiy parokandalik mamlakat iqtisodiga salbiy ta'sir ko'rsatishini Temuriylar davlati misolid tanqidiy va tahliliy baho bering.

Parokandalik sabablarini ayting;

O'z fikringizni yil va sanalar bilan to'ldiring;

Javobingizni xaritada izohlang. (Mulohaza – 22 ball)

Javob:

Temuriylar davrida siyosiy beqarorlik, ichki kurashlar va markaziy hokimiyatning zaiflashuvi iqtisodiy inqirozga olib keldi. Boburning hukmronligi davomida ochlik, tanglik va soliqlar aholiga salbiy ta'sir ko'rsatgan. Savdo-sotiq kamaygan, ishlab chiqarish izdan chiqqan, bu esa Temuriylar davlatining zaiflashishiga sabab bo'lgan.

3. 1501-yilda Boburni Samarqandni tashlab chiqish sababini yozing;

Qanday omillar Shayboniylarning Samarqandni egallashiga sabab bo'ldi?

Javoblaringizni xarita yordamida asoslang, mavzuga tanqidiy va tahliliy baho bering;

(Mulohaza – 22 ball)

Javob:

Bobur Samarqandni 7 oylik qamaldan keyin egalladi, ammo ochlik va sovuq sababli askarlarining ko'pchiligi uni tashlab ketdi. Andijonda isyon ko'tarildi, u yerga qaytishga majbur bo'ldi. 1501-yil aprelda Shayboniylar bilan Saripulda jang bo'lib, Bobur yengiladi va yana Samarqandni tark etadi.

4. Qo'ng'irotlar harbiy tizimi va shayboniylar, ashtarxoniylar, mang'itlar harbiy tizimi orasidagi beshta farqni sanab bering.

O'z fikringizni yil va sanalar bilan to'ldiring;

Mavzuga tahliliy baho bering. (Mulohaza – 22 ball)

Javob:

1. Qo'ng'irotlarda harbiylashgan urug'lar kuchli rol o'ynagan.
2. Harbiy yetakchilar ko'proq urug'lar ichidan tanlangan.
3. Shayboniylarda markazlashtirilgan sarkardalik mavjud bo'lgan.
4. Ashtarxoniylarda harbiy lavozimlar merosiy tus olgan.

5. Mang'itlar harbiy kuchni kuchaytirish uchun intizom va islohot o'tkazgan

5. Ashtarxoniylarning hokimiyat tepasiga kelishi sababini izohlang.

Bu borada Yalangto'sh Bahodirning o'rni haqida fikringizda asoslang;

Javobingizni xarita yordamida to'ldiring, bu borada yil va sanalarni aniq ayting.

(Mulohaza – 22 ball)

Javob:

1601-yilda Shayboniylar sulolasining so'nggi vakili Pir Muhammadxon II halok bo'lgach, hokimiyat ashtarxoniylar qo'lga o'tadi. Bu voqea Yalangto'sh Bahodir kabi harbiy yetakchilar faol qatnashgan. Ashtarxoniylar Boqi Muhammadxon boshchiligidagi siyosiy bo'shliqni to'ldirib, hokimiyatni qo'lga olgan.

6. Ashtarxoniylar davrida o'tkazilgan moliya va pul islohotlarini shayboniylar davridagi soliq va pul islohotlari bilan taqqoslang, o'rtasidagi farqni izohlang, tanga pullar va soliqlar nomlanishiga 1 tadan misol keltiring. (Mulohaza – 22 ball)

Javob:

Shayboniylar davrida, xususan Abdullaxon II vaqtida mis, kumush, oltin tangalar muomalada bo'lgan. Ashtarxoniylar davrida tangadagi kumush miqdori kamaygan. Shayboniylarda "tanga", ashtarxoniylarda esa "pul" deb nomlangan. Soliqlarda esa "zakot", "xiroj" kabi atamalar saqlangan.

7. Ilm-fanning rivojlanishi uchun zarur bo'lgan omillarni sanab bering;

Bu borada Mang'itlar qanday chora tadbirlarni amalga oshirganligini izohlang;

Ushbu tarixiy jarayonni bugungi kun bilan bog'lang;

Yuqoridagi tarixiy jarayon bilan bog'liq asr va yillarni aniq ayting.

Javob:

Savodxonlikni kengaytirish, madrasalar qurilishi, olimlarga homiylik, kitoblar nashri asosiy omillardir. Mang'itlar davrida bu yo'nalishda yirik kutubxonalar tashkil qilingan, xususan Buxoroda. Hozirgi kunda ham ilm-fan uchun moddiy rag'bat, texnologik quvvat zarur.

8. Mamlakatning mayda mulklarga bo'linishi taraqqiyot uchun salbiy ta'sir ko'rsatishini Shayboniylar davlati misolida izohlang;

Bu holatning kelib chiqish sabablari asoslab bering;

Aniq asr yoki yillar orqali misol keltiring;

Javobingizni xarita yordamida to'ldiring.

(Mulohaza – 22 ball)

Javob:

Mayda mulklar markaziy hokimiyatga bo'ysunmay, o'zicha yuritilgan. Bu siyosiy beqarorlik va iqtisodiy tanglikka olib kelgan. Shayboniylar harbiy yurishlarga yetarli resurs topa olmagan. Bu esa mamlakat kuchsizlanishiga olib kelgan

9. Xiva arxitekturasini bilan Buxoro arxitekturasini o'xshash va farqli jihatlarini ifodalang;

Xivadagi arxitektura namunalari 2 ta misol keltiring;

Bu borada asr va yillarni aniq ayting.
(Mulohaza – 22 ball)

Javob:

O'xshashlik – har ikkisi ham Sharq me'morchiligiga xos gumbazli, peshtoqli binolardir. Farq – Xivada po'stindo'zlik, gilamchilik bilan bog'liq bino bezaklari ko'p; Buxoroda esa madrasalar va maqbaralar ko'p. Xivada 1768-yilda o'latdan keyin arxitektura izdan chiqqan.

10. Qoraqalpoqlar hayotida urug'chilik va qabiladoshlik munosabatlarini izohlang;
Ularning turmush tarzi, xo'jalik hayoti haqida ma'lumot bering;
Bu borada hududlar nomi, asr va yillarni aniq ayting;
Javobingizni xarita yordamida to'ldiring.

Javob:

Qoraqalpoqlar urug'chilik asosida yashagan. Urug'lar umumiy xo'jalik yuritgan, qarorlar oqsoqollar orqali qabul qilingan. Turmush tarzida "qora uy" – ko'chma turar joy asosiy edi. Ular yerto'la yoki loy uylarda ham yashagan. Dehqonchilik, chorvachilik va ovchilik bilan shug'ullangan.